

Részletes jelentés
a „Családi átmenetek: okok és következménye” című,
K109397 OTKA kutatásról

Bevezető:¹

Kutatásunk kiindulópontja annak rögzítése, hogy bár a családokat adott időpontban vizsgálva azok (látszólag) stabil szerkezettel és összetétellel rendelkeznek, ha figyelembe vesszük az időbeliséget is, akkor a családformák és az egyének családi állapotának növekvő instabilitása jellemző. A családi változások (átmenetek) többsége tervezett és elvárt módon, ám nem mindig a tervezett időben és módon következik be, és egyes kulcsesemények végleg el is maradhatnak (párkapcsolatalapítás, gyermekvállalás, az első munkahely megszerzése, a gyermek leválása a szülői házról, nyugdíjba vonulás, stb.). Más események nem tervezettek, váratlanul következnek be (pl. szétköltözés, házasság felbomlása, munkanélkülivé válás). Összességében a mikro szintű, egyéni és családi események sokasága áll a népesség állapotában és szerkezetében bekövetkező változások mögött. Amikor tehát a családi átmenetek okait és következményeit kutatjuk, akkor a népességszerkezet alakulásának mikroszintű mozgatórugóit keressük.

Kutatási tervünk átfogó igénnyel készült, ám arra nem vállalkozhattunk, hogy a családi életesemények összességére átfogó magyarázatot fogunk adni majd. Azt azonban terveztük, hogy egyes kulcseseményeket tekintve (gyermekvállalási döntések, párkapcsolatok alakulása) a korábbiaknál sokkal részletesebb képet kapunk mind az okairól, mind pedig következményeiről.

Kutatásunk *tematikáját* az életútban bekövetkező családi kulcsesemények köré szerveződött. Ugyanolyan fontosnak tartjuk azonban, hogy a kutatási programban komoly *módszertani*, adatharmonizálási tevékenységet is terveztünk. A program keretében validáltuk, tisztítottuk, egységesítettük, majd pedig rendeztük az *Életünk fordulópontjai* longitudinális adatgyűjtés első négy hullámának adatait. E munka eredménye egy

---

¹ A részletes zárójelentésben nem hivatkozunk a nemzetközi szakirodalomra. Hivatkozásaink publikált és kéziratban munkáinkban megtalálhatóak. Mivel a zárójelentés célja kutatás során elkészült eredmények bemutatása, így kizárólag azon saját munkáinkra hivatkozunk. Az elkészült elemzéseket illetően a megjelent publikációkról csak röviden szólnunk, az *előadás formájában, kéziratban* rendelkezésre álló elemzéseinkből egy-egy ábrát, táblázatot is bemutatunk.

szándékaink szerint felhasználóbarát *Felhasználói kézikönyv* (Murinkó, Spéder, 2016). Ezt a kutatás egyik legfontosabb eredményének tekintjük.

Beszámolónkban jelezzük azt is, hogy egyes elemzéseink jelenleg elbírálás alatt vannak, mások pedig kéziratban találhatóak. Noha az OTKA kutatás befejeződött, a kutatást nem tekintjük lezártnak, a kutatási eredmények publikálását továbbra is feladatunknak tekintjük.

A családi átmenetek okairól és következményeiről (vázlatosan)

i.) Gyermekvállalási döntéseket meghatározó tényezőkről

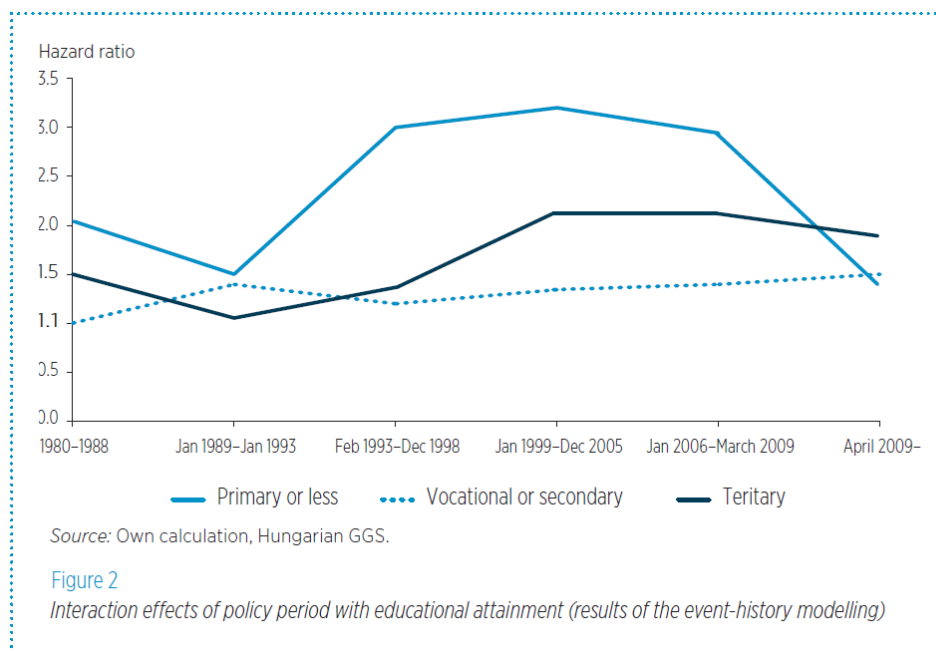
Kutatásaink centrumában a gyermekvállalási magtartás megértése, oksági viszonyinak feltárása állt. Különböző perspektívából közelítve, és ennek megfelelően különböző módszertant használva közelítettük meg, a kinek (nem) születik meg az első, második, illetve a harmadik gyermeke, illetve milyen körülmények motiválják vagy akadályozzák a gyermekvállalást.

A demográfia *hagyományos* megközelítése *eseménytörténeti* elemzésekkel vizsgálja, hogy a különböző sorrendű gyermekek megszületésében a klasszikus társadalmi ismérveknek milyen szerepe van. Ismeretes, hogy ezen elemzési módszer *retrospektív* adatokon nyugszik, így csak olyan magyarázó tényezők figyelembe vételét teszi lehetővé, amelyek retrospektív kérdésekkel megismerhetőek (párkapcsolati státusz, iskolai végzettség, gazdasági aktivitási státusz), illetve amelyek időben változatlanok, vagy alig változnak (életkor, vallásosság, szülői háttér). Ezeket az elemzéseket elvégeztük, és az ismert összefüggéseket kaptuk. Nyilvánvaló, hogy a gyermekvállalás előfeltétele a stabil párkapcsolat (bár az endogenitás problémája itt is felmerül, lásd később), továbbá, hogy a vallásosak körében nagyobb a gyermekvállalás esélye. Megerősítésre került, hogy a magas végzettségűeknek kisebb eséllyel válnak szülővé (első gyermek), de nagyobb eséllyel vállalják a második, illetve a harmadik gyermeket, továbbá, hogy aki iskolába jár, felsőfokú képzésben vesz részt, az alacsony eséllyel válik szülővé (első gyermek) (vö. Spéder, Bartus 2016, Oláh Sz. et al., 2016., Spéder et al. 2017). Ezen elemzéseink újdonságát az adta, hogy a modelljeinkben a társadalmi kontextus, a családpolitikai periódusok hatását is megkíséreltük számszerűsíteni. Modelljeinkben olyan periódusokat jelöltünk ki, illetve olyan makroszintű változókat vontunk be (családi pótlék reálértéke, foglalkoztatottság alakulása, stb.) amelyek

befolyásolhatták a gyermekvállalás intenzitását. Egyik izgalmas eredményünk, hogy elemzéseink alapján kimutatható, hogy a *gyet* 1993-as bevezetése, illetve a *családi adókedvezmény* 2000-es bevezetése növelte a harmadik gyermek vállalásának intenzitását (Spéder et al., 2017). E hatást csak abban az esetben tudtuk kimutatni, amikor elemzéseinkbe elméleti megfontolásoknak megfelelő *kereszthatásokat* is bevontunk, és a periódusok hatását iskolai végzettség szerint szétbontottuk. Az előzetes feltételezésinknek megfelelően a *gyet* 1993-as bevezetése az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők körében növelte a harmadik gyermek vállalásának esélyét, a családi adókedvezmény pedig a felsőfokú végzettségűek körében (vö. 1. ábra).

1. ábra:

A harmadik gyermek vállalásának esélyhányadosai családpolitikai periódusok és iskolai végzettség szerint (értékek a teljes modell alapján)

Forrás: Spéder et al. 2017, p. 18.

A demográfiában, illetve a szociológiában is sokkal ritkább, amikor az egyének cselekvést (=gyermekvállalási döntését) prospektív adatokkal vizsgálják. A kutatási program keretében, a magyar *Életünk fordulópontjai(ÉF)* (vö. Murinkó, Spéder, 2016), illetve *Generation and Gender Survey (GGS)* európai összehasonlító vizsgálat lehetővé tette, hogy a gyermekvállalási döntéseket *új perspektíva, és új módszertan* érvényesítésével vizsgáljuk. A fentiek keretében lehetőség nyílik annak vizsgálatára, hogy a szándékok, esetünkben a

gyermekvállalási tervek, beteljesülnek-e vagy sem, és ha nem, akkor miért nem?

Magyarország esetében az *ÉF* felhasználásával már korábban feltártuk, hogy a sok-sok ismert tényező mellett az idősebb életkorban sokkal kisebb eséllyel teljesülnek a rövid távú (3 év) gyermekvállalási szándékok. Ez rámutatott a halaszás nem várt következményére: ha túl sokáig halasztjuk a gyermekvállalást, akkor a tervezett gyermek nagy eséllyel nem fog megszületni. A *GGs* segítségével a termékeny korú magyarok szándékainak megvalósítását *nemzetközi összehasonlításban* tudtuk elemezni (Spéder, Kapitány 2014). Az összehasonlításunk legfontosabb következménye, hogy azonosítani tudtuk, hogy a poszt-kommunista országokban szignifikánsan alacsonyabb a szándékok valóra váltásának az esélye. A modellezés eredményeképpen kimutattuk, hogy különösen a hátrányos anyagi körülmények között élők körében alacsony a tervek valóra váltásának lehetősége. Mindezek alapján arra jutottunk, hogy a folyamatosan változó intézményi környezet és az instabilitás folyamatosan kihívást jelent a cselekvő egyének és családok részére, és ebben a környezetben a szűkös erőforrásokkal rendelkezők kisebb eséllyel tudják gyermekvállalási terveiket megvalósítani. (Terveink között szerepel, hogy ezen elemzésünket, újra, most már több ország bevonásával megismételjük.)

A termékenység alakulásáról vallott vitákban rendszeresen felmerül, hogy a válások növekvő száma nem szükségszerűen jár a termékenység makroszintű csökkenésével, mert a válást/első élettársi kapcsolat felbomlását követő új párkapcsolatokat a felek gyermekvállalással is megerősíteni igyekeznek. Murinkó és Szalma (2016a, 2016b) elemzése e kérdéskört körültekintően járja körül három ország (FR, NO, HU) összehasonlításával, mégpedig a férfiak perspektívájából. Az eredmények vegyesek, leginkább azt erősítik meg, hogy a második párkapcsolatban akkor születik leginkább gyermek, ha a feleknek korábban még nem volt gyermekük. Magyarországon ugyanilyen eséllyel születik gyermek, ha a férfiaknak van velük nem együtt élő gyermeke, vagyis Magyarországon a nő termékenységi helyzete erőteljesebben veendő figyelembe. Mindezek az eredmények aligha erősítik meg azt a kiinduló hipotézist, hogy a második, (új) párkapcsolatok pozitív termékenységi következményekkel járnak.

A gyermekvállalás következményeit illetően azt a kérdést vettettük fel, és vizsgáltuk, hogy vajon a gyermekvállalás következtében kialakuló anyagi terheket mennyiben kompenzálja a gyermek születésével járó boldogság, elégedettség (Spéder 2015, 2016b, 2017). Míg ugyanis a szakirodalomban egyértelmű, hogy a gyermekvállalás anyagi terheket

jelent, addig arról vita folyik, hogy a gyermekvállalás mennyiben növeli a fiatal pár boldogságát, elégedettségét. Az elemzések többsége ugyanis arra a megállapításra jut, hogy a gyermek nem növeli szülei elégedettségét, boldogságát. Kezdeti eredményink ugyanakkor éppen azt mutatják (vö. 1. táblázat), hogy noha a gyermekvállalás anyagi helyzetromlással, de egyben az elégedettség növekedésével is együtt jár. (E területen, különösen a miatt, mert eredményink ellentétesek a nemzetközi szakirodalom talál eredményekkel, további részletes vizsgálódásokra van szükség.)

1. táblázat

Determinants of changes in overall life satisfaction, different fixed-effect models, Hungary, years 2001-2012

	Model 1		Model 2		Model 3	
Partner	.8086	***	.7899	***	.7625	***
Age	-.0193	**	-.0357	***	-.0267	*
One child	.4257	***	.4554	***	.4744	***
Two+ children	.6104	***	.6794	***	.7947	***
Equivalent income (LN)			.2245	**	.2062	*
abandon(c)					-.0695	*

sign. ***=.001, **=.01, *=.1

Source: own calculations, Hungarian GGS, 1st, 3rd and 4th wave

Forrás: Spéder, 2016.

Az értékek és az attitűdök illetve a demográfia események (gyermekvállalás, párkapcsolat-alapítás, válás) kapcsolata régóta foglalkoztat bennünket. Tudjuk, hogy bizonyos családformák és beállítódások között szignifikáns kapcsolat van. Az alapkérdés úgy fogalmazható meg: mennyiben játszanak szerepet az értékek és beállítódások egyes demográfiai események bekövetkeztében (szelekciós hatás), illetve a beállítódások változása mennyiben következménye az egyes átmenteknek (adaptációs hatás). A fenti kérdés elemzése alapvetően longitudinális adatgyűjtésekkel lehetséges. A specifikus jegyeket kiszűrendő francia-magyar összehasonlításban kerestük a párkapcsolatra vonatkozó beállítódások és a párkapcsolati változások kapcsolatát. Jelenlegi, közbülső eredményink szerint alapvetően *adaptációs folyamatok* következménye, hogy a non-konform értékek és a nem-hagyományos párkapcsolati helyzetek között erőteljes kapcsolat van. (Spéder et al, 2017). E területen az elemzések elkezdésére volt lehetőség.

ii) A párkapcsolatok dinamikájának következményei: milyen családszerkezete(ke)t tapasztaltnak meg felnövekedésük során a gyermekek

A szakirodalom régen kimutatta, hogy a töredécszaládban, egyszülős családban való felnövekedés komoly felnőttkori kockázatokat jelent. Kutatásaink során azt vizsgáltuk, milyen tényezők valószínűsítik az egyszülős család létrejöttét (Monostori 2015), illetve hogy az élettársi kapcsolatok és a házasságon kívüli gyermekvállalás terjedése, az élettársi kapcsolatok nagyobb bomlékonysága mennyiben növeli meg annak esélyét, hogy a gyermek 15 éves koráig megtapasztalja a szülei válását, szétköltözését. Megtudtuk, hogy az egyszülős gyermekké válás valószínűsége a az idő folyamán nőtt (történelmi idő), hogy az élettársi kapcsolatban született gyermekek nagyobb eséllyel tapasztalják meg az egyszülős státuszt, hogy a szétköltözés/válás kisebb gyermekszám mellett valószínűbb (vö. Monostori 2015). *Szintetikus kohorszok* kialakításával végzett elemzésünk hasonló eredményekre jutott. Ezen túl azt is megállapíthattuk, hogy noha az élettársi kapcsolatok terjedése növeli az egyszülős családban való nevelkedés esélyét, a házasságban született gyermekek egyszülős-családi kockázata az idők folyamán tovább növekedett. (Murinkó, Spéder 2015) A párkapcsolati instabilitás tehát komoly ihatással van a gyermekekre, azok családszerkezetére. Több gyermeket érint ma az egyszülős családi helyzet és a mozaikcsaládosság (nevelő szülők), mint a rendszerváltozás megelőző időszakban. Bár ne felejtjük el, hogy a 60-as években elinduló „válási mozgalom” következtében az egyszülős családformának már a rendszerváltozást megelőzően is komoly elterjedtsége volt. Alábbi 2. táblázatunk azt mutatja meg, hogyan oszlik meg a gyermekek 15 éves születésnapjukig terjedő „életideje” a különböző családtípusok szerint.

2. táblázat

A különféle családtípusokban leélt idő aránya a gyermekek 0–15 éves kora között, 1981–1988 és 2005–2012 (%)

	1981-1988	2005-2012
<i>Egyedülálló anyja:</i>	8,1	16,1
Gyermek születésekor egyedülálló, később sem él párkapcsolatban	1,5	3,9
Az apával való kapcsolat felbomlása után nem él párkapcsolatban	6,3	10,4
Nevelőapával való kapcsolat felbomlása után nem él párkapcsolatban	0,4	1,9
<i>Vér szerinti szülők együtt élnek:</i>	85,9	76,1
Élettársként	1,1	15,9
Házaspárként	84,9	60,3
<i>Nevelőszülős család:</i>	4,9	6,5
Szüléskor egyedülálló anyja új partnerrel él	1,7	2,0
Az apával való kapcsolat felbomlása után új partnerrel él	3,2	4,4
<i>A gyermek nem él az anyai háztartásban</i>	1,0	1,3
<i>Összesen</i>	100,0	100,0

Forrás: Murinkó, Spéder, 2015. 18. oldal.

iii) Időskori családi átmenetek

Az időskori átmeneteket illetően a családszerkezeti változások álltak az elemzés középpontjában. Az életpálya és így a 60 év fölötti életidő meghosszabbodása, egyben a tranzíciós kockázati periódusok meghosszabbodását is jelenti. Nem szükségszerű persze, hogy mindez növelje a családi átmenetek bekövetkezésének valószínűségét, hiszen és amennyiben a meghosszabbodott életút stabil családi és párkapcsolati viszonyok közepette megy végbe, akkor éppen a változási esélyek csökkenésével kellene számolni. Két folyamat következtében mégis növekszik a családi az időskori családi átmenetek gyakorisága. Egyrészt megnőtt az időskori válások száma. Míg 1990-ben a 60 év feletti egyedül élő nők 9, addig 2011-ben 17%-a volt elvált. A férfiaknál a megfelelő arányok rendre: 17% ill. 31%. (vö. Monostori, 2017. 134. old.) Noha az egyszerű tranzíciós vizsgálatok arra utalnak, hogy az egyedül élők közül kevesen találnak újra partnert (i.m 124-126), feltételezhető, és ez további vizsgálatot igényel, hogy az elváltak közül többen találnak új társat, mint a megözvegyültek. A másik új családszerkezeti változás abból következik, hogy a fiatalok, többnyire kényszerű okokból kifolyólag, egyre később költöznek ki a szülői házból. Ennek következtében a 60 év fölöttiek növekvő arányban élnek gyermekikkel. (A gyermekeikkel együtt élők egy másik csoportja, az idős korban a gyermekikhez visszaköltöző szülők. Ezen átment, illetve csoport

részletesebb vizsgálata a jövőben, figyelembe véve az időskori intézményrendszer lehetőségeit, különösen indokolt.)

iv.) (Komplex) Családi életpályák

Míg a demográfiában a családi életpálya-átmenetek (elköltözés, párkapcsolat-alapítás, gyermekvállalás, válás, özvegyülés), addig a szociológiában és a közgazdaságtanban az iskolarendszerhez, és munkapiachoz kapcsolódó átmenetek (első munkahely megszerzése, munkanélkülivé válás, nyugdíjba-vonulás) állnak a vizsgálódások középpontjában. Ezen túl a demográfiában komoly hagyománya van a családi életpályák tipizálásának (szekvencia-elemzés). Kutatási programunkon belül két elemzés eszközzel kezdtük meg a komplex életpályaelemzéseket. Mindkét módszer esetében lényeges szempont volt, hogy a *családi és munkapiaci életút-eseményeket összekössük*.

A *gyermekvállalás és a munkavállalás* összekapcsolódását vizsgálva, az endogenitás problémáját feloldandó, a szülővé válás és az iskolából a munkapiacra való lépés szimultán elemzésével kívántuk feltárni az iskolarendszer, munkapiaci helyzet, és a családi helyzet (szülővé válás) oksági viszonyait (Spéder, Bartus 2016). Ezen vizsgálat tehát azt kívánta tisztázni, hogy amennyiben figyelembe vesszük, hogy az iskola-munkapiaci átmenet és a szülővé válás átmenete mögött ugyanazon nem ismert tényezők állhatnak, akkor a fenti feltételek mellett az aktivitási státusz mennyiben befolyásolja a szülővé válást. A modellezés eredményeként megállapíthattuk, hogy i) a szülővé válás az iskolába járással továbbra is összeegyeztethetetlen, ii) hogy akik kettős státusszal (dolgozik és tanul) rendelkeznek, azok nehezebben vállalnak gyermeket azoknál, akik csak dolgoznak, de sokkal könnyebben azoknál, akik csak tanulnak, és hogy iii) a munkapiaci helyzet romlásával a munkavállalók gyermekvállalási hajlandósága is csökkent.

Murinkó elemzései a kutatási program által rendezett longitudinális adtarendszert felhasználva, *látens osztályelemzés alkalmazásával a felnőtté válás tipikus útjait* azonosította (Murinkó 2017a, 2017b). E munka a 2001-ben 18-20 éves korcsoportot 12 évig követve, az ÉF 4 kérdezési hullámát felhasználva családi és munkaerőpiaci státusokon alapulva (szülővel vagy elköltözve él, tanul/nem tanul, dolgozik/nem dolgozik, egyedül vagy partnerrel él, gyermektelen/ gyermekes) ragadott meg négy jellemző felnőtté válási életpályát. A legelterjedtebb életpálya (vö. 2. ábra) az „iskolázott életút, késői családalapítással” (43,4%), amely egy hosszú képzési idővel és elhalasztott családi eseményekkel jellemezhető. A

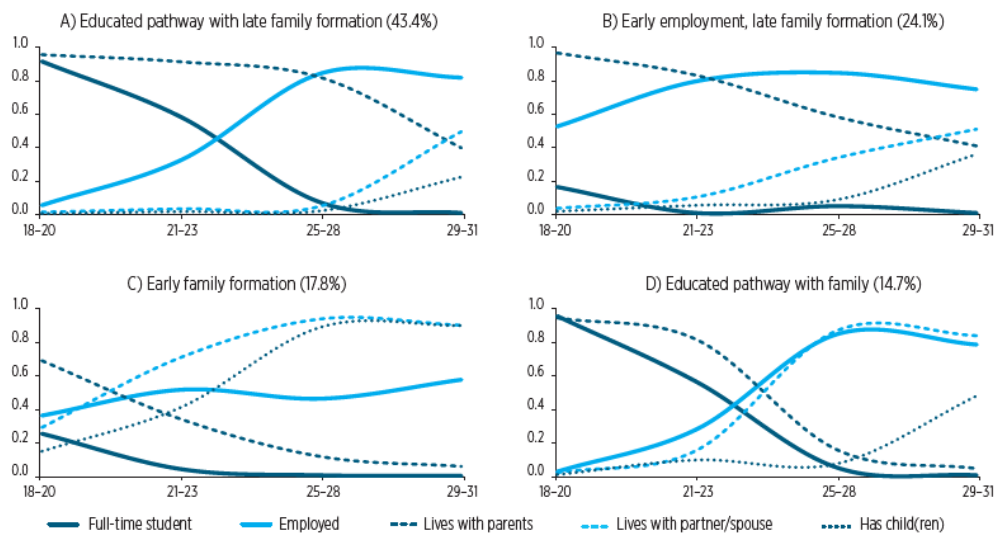

további három életpálya is meghatározott reprezentációval rendelkezik. Ezek: „korai munkavállalás, késői családalapítás” (24,1%); „korai családalapítás” (17,8%), „iskolázott életút családdal” (14,7%). Az elemzés ezt követően az életpályák valószínűségét a kérdezettek szülői háttérével, lakóhelyével, és egyéb társadalmi jegyeivel összefüggésben vizsgálja.

2. ábra:

Az egyes státusok feltételes valószínűsége életkor szerint a felnőtté válás négy látens életúttípusában

Figure: Conditional probabilities of the different roles by age in the four typical latent pathways into adulthood

Data source: Turning Points of the Life Course panel survey (the Hungarian Generations and Gender Survey), Waves 1-4, 2001-2012.

Forrás: Murinkó 2017a.

Módszertani munkák, fejlesztések

Kutatási programunkban lényeges és kikerülhetetlen feladatnak tartottuk, hogy az *Életünk fordulópontjai kutatási programban* keretében felvett adatokat validáljuk, rendszerezük, standard képzett változókat hozunk létre, egységesítsük a panelmortalitást kompenzáló súlyozást, és elkészítsünk egy olyan felhasználóbarát kézikönyvet (Murinkó, Spéder, szerk., 2016), amely megkönnyíti az adtarendszer kutatási célú továbbfelhasználást (a kézikönyv tartalmát lásd alább).

E munkák során például részletesen megvizsgáltuk, a retrospektív gyermekszám érvényességét, és lehetőség szerint javítottuk az adatokat. Egységesítettük a képzett változókat (vö. Murinkó-Spéder, szerk., 2016. 71. oldal.). Jól áttekinthető fájlstruktúrát

hoztunk létre. Részletesen elemeztünk a hazai adatgyűjtést illetve a nemzetközi GGS adatgyűjtéseket jellemző minta-lemorzsolódást (Bartus, Spéder, é.n.), hoztuk létre keresztmetszeti és longitudinális súlyokat, és integráltuk azokat az adatstruktúrába. Új bevezető is készült mind a longitudinális kutatás koncepciójáról (Murinkó, Spéder, szerk., 2016, 11. ff.), mind pedig a nemzetközi GGS adatgyűjtéséről (i.m., 37 ff). Komoly tanulságokkal szolgál nem csak a felhasználóknak, de jövőbeli adatgyűjtések tervezése szempontjából is Kapitány Balázs adtafelvételről szóló összegzése (i.m., 23. ff), illetve Róhr Adél leírása a terepünkéről (i.m. 43. ff). Szándékaink szerint olyan kézikönyv készült el, amely pontosan dokumentálja munkánkat, segíti a (jövőbeli) felhasználók tájékozódását, munkáját, és amely a képzésben is felhasználható lesz majd. Ezt a kutatás egyik legfontosabb eredményének tekintjük. Végül a 4. hullám adatait elemezve, és az eltérő adatfelvételi technikákat összehasonlítva fontos elemzés készült a személyes és web-es kérdezés eredményiről (Rohr, 2017, 2018).

1. kép
A Felhasználói kézikönyv tartalma

Bevezetés	7
I. A kutatási koncepció és az adatfelvétel bemutatása	9
1. Spéder Zsolt: A követéses vizsgálat kutatási koncepciója	11
2. Kapitány Balázs: Az adatfelvétel bemutatása	23
3. Murinkó Lívia: Nemzetközi kontextus: a Generations and Gender Programme	37
II. Az adatgyűjtésről	41
4. Rohr Adél: A terepmunka	43
5. Makay Zsuzsanna: Lemorzsolódás az adatfelvétel négy hulláma során	53
III. Az adatbázisok és a dokumentáció	65
6. Murinkó Lívia: Az adatbázisok felépítése	67
7. Kapitány Balázs: Súlyozás és az alkalmazandó súlyváltozók	77
8. Murinkó Lívia: Az adatokhoz való hozzáférés és a részletes dokumentáció	81
Melléklet: Az Életünk fordulópontjai négy adatfelvételi hullámának tartalmi áttekintése	85
A Népeségtudományi Kutatóintézet kutatási jelentései	107

Eredeti terveink szerint a kutatási program és a rendelkezésre álló, retrospektív és perspektív adatrendszer lehetőséget ad ritkábban használt, *komplex módszertan alkalmazására* is. E tekintetben célunk az volt, hogy a kutatási kérdésekhez keressünk megfelelő módszertani megoldásokat. Meg kell állapítani, hogy az elemzések során gyakran használtunk a mára már standarddá váló *logisztikus regressziót*, illetve a demográfiában

széles körben elerjedt *eseménytörténeti elemzést*, amelyhez külön eseménytörténeti adatbázist hoztunk létre. Az előbbi módszert tekintve a 'pooled' adatokon végzett összehasonlító elemzés jelentett új megoldást, az utóbbi estében pedig a konextuális változók (pl. periódusok) használata nevezhető ritkának. Újdonságnak számít a *szimultán eseménytörténeti elemzés* (Bartus, Rodman 2014., Bartus, Spéder 2016), amelynek továbbgondolásából a programon kívül habilitációs dolgozat is készült (Bartus Tamás). Végül a prospektív adatok megléte, és a két hullám elemzésén való túllépés lehetővé tette, hogy ritkábban használt módszereket (*látens osztályelemzés, fix-hatás modellek*) is kipróbáljunk.

A kutatási program munkálatainak lezárása

Kutatási eredményinket rendszeresen konferenciákon mutattuk be, és vitattunk meg azokat a konferenciák résztvevőivel (GGG User Conference 2015 Vienna, 2017 Berlin, ECSR Conference Oxford, Conference of the Research Committee 29 'Social Stratification' of the International Sociological Association Budapest 2016, European Population Conference 2016 Mainz, International Population Conference 2017 Capetown, Magyar Szociológia Társaság éves konferenciái, Andorka Emlékkonferencia 2017, stb.). Az elemzésekből több magyar nyelvű és nemzetközi publikáció készült (ld. alább). Egyes elemzéseink azonban még elbírálás alatt vannak (pl. Spéder et al., 2017), mások pedig kézirat formában állnak rendelkezésre (Spéder, Murinkó 2015, Oláh. Sz. et al., 2016). Az elkövetkező időszak feladata lesz, hogy ezeket az elemzéseket befejezzük, a cikkeket megjelentessük. Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy olyan elemzéseket is elkezdünk, amelyek túlmutatnak jelen kutatási programon, és új szisztematikus kutatási program elindítását igénylik (pl. a szelekció vs. adaptáció kutatása, in. Spéder, Toulemon 2017).

A kutatási programban készült, a részletes beszámolóban hivatkozott munkák:

Bartus Tamás, 2015. Lemorzsolódás és súlyozás az Életünk fordulópontjai panelfelvételben. *Demográfia*, 58. évf., 4. szám

Bartus Tamás, 2017. Szimultán eseménytörténet elemzés. Elmélet és alkalmazások. *Habilitációs értekezés*, Corvinus, Budapest, 2017 p. 88.

Bartus Tamás - Roodman, David 2014. Estimation of multiprocess survival models with cmp, *The Stata Journal*, 14. (4): 756-777., 2014

Bartus, Tamás – Spéder, Zsolt, 2015: Panel Continuation in the GGP Data. Evidence from Nine European Countries. 2015 GGP User Conference, 30 November – 1 December 2015, Vienna

- Bartus, T. - Spéder, Zs. (én.) Attrition in the Generations and Gender Survey, Kézirat, p. 12.
- Monostori Judit, 2015. Az egyszülős családdá válás az életútban és annak demográfiai meghatározói, *Demográfia*, 1. szám, p.27-56., 2015
- Monostori Judit, 2017. Stabilitás és változás az idősek háztartásszerkezetében. *Demográfia*, 60. ÉVF. 1. szám, 105–137.old.
- Murinkó Livia 2016. Pathways into adulthood in Hungary: A two step latent class analysis. *Research Highlights*, Hungarian Demographic Research Institute, No. 29
- Murinkó Livia, 2017. Eltérő utakon: a felnőtté válás életúttípusai, előzményei és kimenetei a 2000-es évek Magyarországon, Kézirat, p. 18.
- Murinkó Livia - Szalma Ivett, 2016a. Men's Fertility in Second Unions in Three European Countries: The Effect of Parenthood Status, *Finnish Yearbook of Population Research*, p. 53-70
- Murinkó Livia - Szalma Ivett, 2016b. The Appearance of 'Fatherhood premium' during second union formation in Norway, France, Hungary, *Research Highlights*, Hungarian Demographic Research Institute, No. 31.
- Murinkó Livia - Spéder Zsolt (szerk.), 2016. *Felhasználói kézikönyv az Életünk fordulópontjai panelkutatás 1-4. hullámához*, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Kutatási Jelentések No. 97., p.112.
- Olah Sz., L. - Spéder, Zs. - Murinkó, L., 2016. *Competing subsidies? The impact of various policy measures on second births in contemporary Hungary*. European Population Conference, 31st August - 3th September, Mainz web,
- Róhr, Adél, 2017. Detecting possible mode effects in the Hungarian Presentation at the GGS User Conference 6-7 July, Berlin
- Róhr Adél, 2018. Adatfelvételi mód hatása a válaszokra az Életünk fordulópontjai adatfelvétele alapján. *Statisztikai Szemle*, Kézirat, (elbírálás alatt)p. 18 oldal
- Spéder, Zsolt, 2015. *Consequences of (Non) Realized Fertility Intentions - a Dynamic Analysis of Fertility Intentions and Outcomes*. 2015 GGP User Conference, 30 November – 1 December 2015, Vienna
- Spéder, Zsolt 2016. Fertility decline and the persistence of low fertility in a changing policy environment— a Hungarian case study., in. Rindfuss, R. Choe, M eds. *Low Fertility Institutions, and their Policies*, Springer p.165-194.
- Spéder, Zsolt, 2016. *Well-being consequences of fertility trajectories childless women and men – is there a happiness penalty of non-realized fertility intentions?*, European Consortium for Sociological Research (ECSR) Conference, September 22-24, Oxford UK
- Spéder, Zsolt, 2017. *Is there a happiness penalty of non-realized fertility intentions?*, 2017 International Population Conference, Capetown, 30 October-4 November(web)
- Spéder, Zsolt - Bartus, Tamás, 2016. Educational enrolment, double-status positions and the transition to motherhood in Hungary. *European Journal of Population*. DOI: 10.1007/s10680-016-9394-0, 2016
- Spéder, Zsolt - Kapitány, Balázs, 2014. *Failure to Realize Fertility Intentions: A Key Aspect of the Post-communist Fertility Transition*, *Population Research and Policy Review*. Volume 33, Issue 3, pp 393–418
- Spéder Zsolt - Murinkó Livia, 2015. Gyermekdemográfia: párkapcsolati választások és gyermeki életpályák, Kézirat, p. 35.

Spéder, Zsolt – Murinkó Lívía – Oláh Sz. Lívía, 2017. Sailing close to the wind? The effects of third birth policies in post-communist Hungary. *Working Papers on Population, Family and Welfare*, 27. Hungarian Demographic Research Institute, Budapest

Spéder, Zsolt – Murinkó, Lívía, - Oláh Sz. Lívía, 2017: Policy support and impact on third births in post - socialist Hungary. Stockholm University Linnaeus Center on Social Policy and Family Dynamics in Europe, *Working Papers*, 07, p.39.

Spéder, Zsolt - Toulemon, Laurent, 2017. *Opinions and values driving actual behavior, or the other way round? Insights from Hungary and France*, 2017 GGP User conference Berlin, 07.07.